

vehessenek részt. Az ő nagyszerű hadműveleti tervező és szervező készségének köszönhetően azt is, hogy Vitkáról úgy indította el visszafelé a csapatot, hogy Halászában besorolhassanak a 7. gyalogdandár kötelékébe, s így részt vehessenek Somorján az ünnepélyes bevonulásban.

Ezért Madas András édesanyjának és Dávidházy őrnagy úrnak az emlékét hálával és szeretettel őrzik a „harcéták” és mi, az utódaik is. Hálás köszönet dr. Madas András és Szabó Károly gyémántokleveles erdőmérnököknek, hogy visszaemlékezéseikkel, valamint Teleki Pál és Homlok Sándor Madas András által 67 év óta féltve őrzött levele hiteles másolatának rendelkezésre bocsátásával lehetővé tették ennek az egyedi történetnek a megőrkítését. Köszönet továbbá Beély Miklós és dr. Márkus László arany-okleveles erdőmérnököknek, hogy a XVII. és XVIII. honvéd lövész zászlóaljakra vonatkozó emlékeik közzétételével kiegészítették és így teljessé tették a felvidéki szabadcsapatok történetét. Köszönet végül dr. Mastalir Ernőnének, a Nyugat-Magyarországi Egyetem könyvtári és levéltári főigazgatójának, valamint Dávidházy Istvánnak, az őrnagy úr kedves fiának a szerkesztés során felmerült problémák tisztázásához nyújtott segítségükért.

2006. LX. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / 62MŰHELY / 84Schuller Balázs: Egy „szegényes magyar csodafegyver” soproni vonatkozásai²⁰⁷

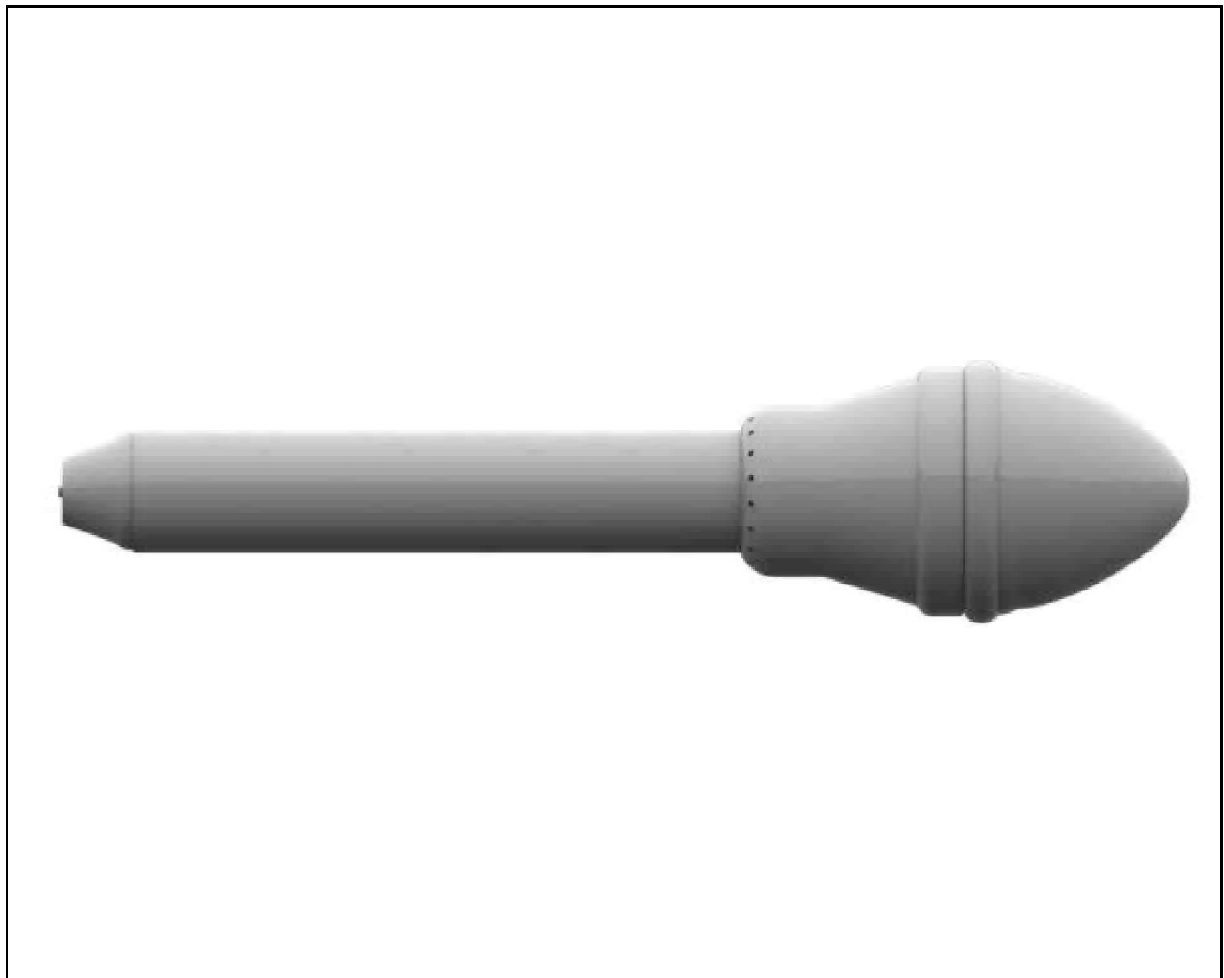
84Schuller Balázs: Egy „szegényes magyar csodafegyver” soproni vonatkozásai²⁰⁷⁽²³¹⁾

„A rettenetes hatású új magyar fegyverek el fogják dönteni a háborút” – adta hírül a Soproni Hírlap 1944. december 13-i száma. Ilyen és ehhez hasonló – goebbelsi retorikát magyar környezetbe átültető – cikkek és beszédek jellemezték a Szálasi uralta Magyarország mindennapjait.²⁰⁸⁽²³²⁾ Az egyre borzalmasabbá váló háborúból 3 évet megélt lakosság szkeptikusan fogadta az efféle híreket, csökkenően volt azok száma, akik elhitték, hogy a háború negatív kimenetele megváltoztatható.²⁰⁹⁽²³³⁾

Egészen az 1980-as évekig a hadtörténettel foglalkozók is úgy tudták, hogy a magyar csodafegyverek csupán a propaganda agyszüleményei voltak. Ekkoriban viszont olyan dokumentumok kerültek elő, amik cáfolták a mítosz jellegét, ugyanakkor arra is rávilágítottak, hogy korántsem csoda-, hanem egy modern elgondolású rakétafegyverről, a 44M Buzogányvetőről volt szó. Ezt a páncéelhárításra kifejlesztett szerkezetet használta fel propaganda célokra a nyilas rendszer, s a nemzetvezető iránti tiszteletből „Szálasi-röppentyűnek” keresztelte el. Az elmúlt két évtizedben Sárhidai Gyula hadtörténész és mások jóvoltából jó néhány cikk, rajz és fotó jelent meg a témában.²¹⁰⁽²³⁴⁾ Ennek ellenére elmondható, hogy még mindig sok a tisztázatlan részlet, a megjelent publikációk több ponton is ellentmondanak egymásnak. Jelen tanulmány sem kíván, s nem is tud rendet tenni a kérdés egészét illetően. Célom a Szálasi-röppentyű Soproni vonatkozásainak, az elmúlt 3 évben fellelt források alapján történő bemutatása.

1942-re a magyar hadvezetés előtt is nyilvánvalóvá vált a szovjet harckocsik (T-34, KV-1, KV-2) fölénye. Gyalogságunk nem rendelkezett hatékony kézi, illetve könnyen szállítható páncéelhárító fegyverekkel. Mivel a németek ekkor még elzárkóztak saját rakétafegyvereik licenzének átadásától, ezért a budapesti Magyar Királyi Honvéd Haditechnikai Intézet (HTI) titkos rakétaszakosztálya saját erőből kezdte meg egy kisebb (60 mm) és egy nagyobb (250 mm) átmérőjű rakéta fejlesztését. Utóbbi – cikkünk témáját ⁸⁵képző – rakéta 1944 elején készült el, s formája után a 44M Buzogánylövedék nevet kapta. A buzogánylövedék kumulatív (= üreges töltetű), 250 mm átmérőjű robbanófejű, Misnay József hadiműszaki törzskari őrnagy és csapata fejlesztette ki, míg a hajtótöltetet a fűzfői Nitrokémia Rt.

állította elő a német *Nebelwerfer* típusú rakétavető 152 mm-es rakétájának licenciája nyomán.²¹¹⁽²³⁵⁾

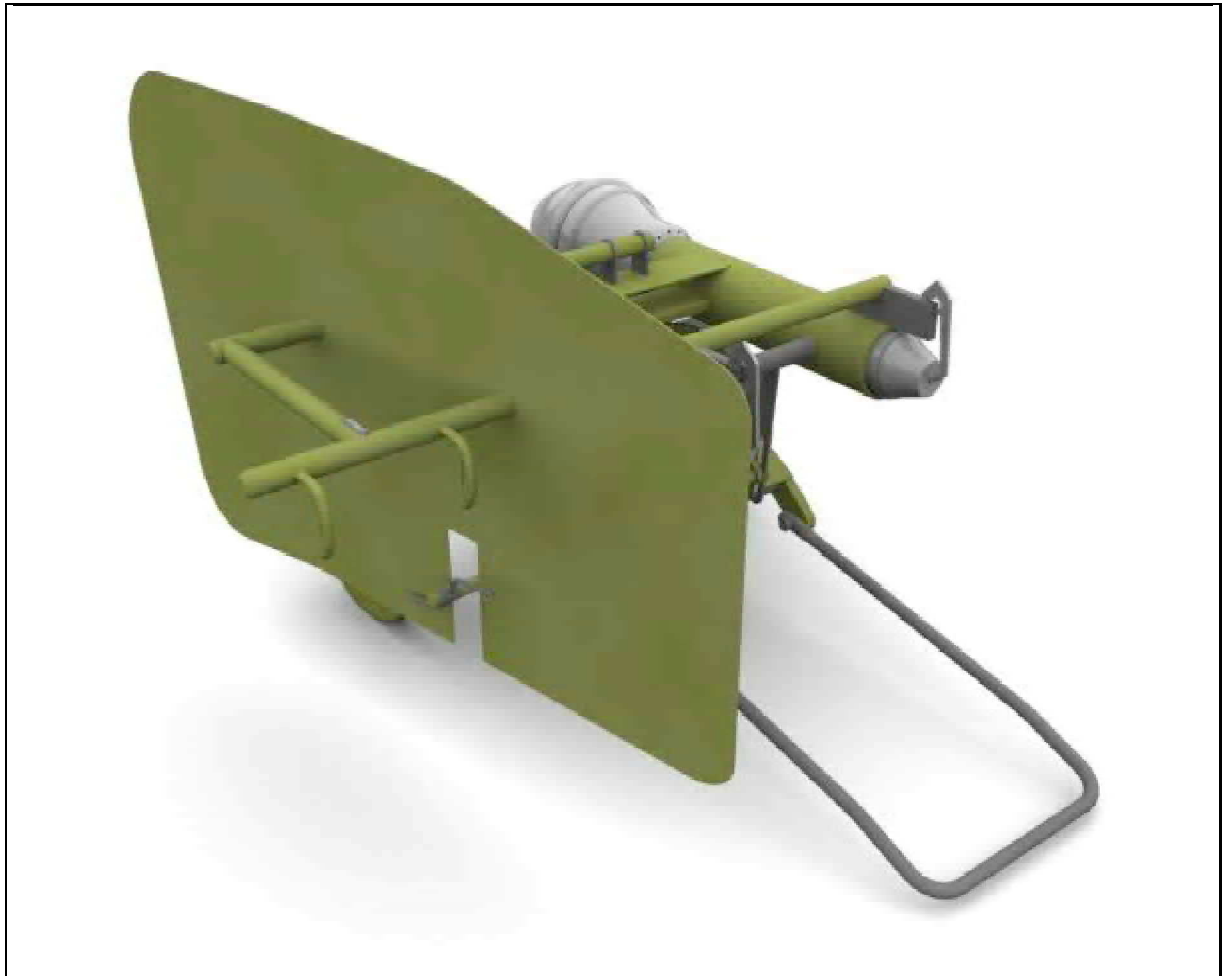

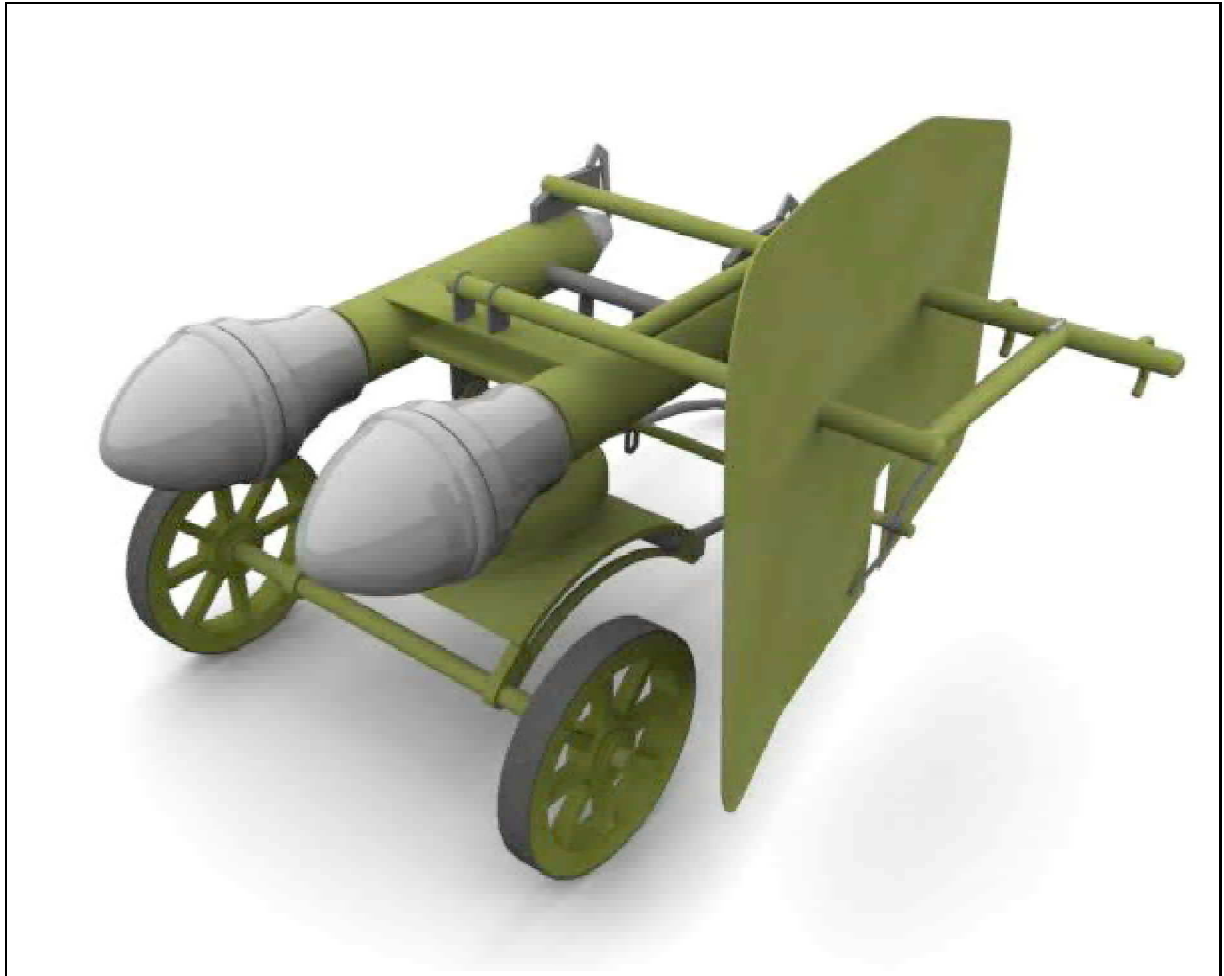
1. ábra: A 44M Buzogánylövedék (Szabó Zoltán rajza)

A világ első nehéz páncéltörő rakétájának számító 1100 mm hosszú, 50 kg²¹²⁽²³⁶⁾ össztömegű szerkezet két fő részre tagolódott. A kb. 800 mm hosszú, 100 mm átmérőjű rakétatest (a „buzogány” szára) végén az indítóhüvely helyezkedett el, míg előtte a szilárd hajtóanyag egészen az emelt peremű nyakgyűrűig. Utóbbi segítségével csatlakozott a karcsú törzshöz a robusztus fej, melyből két fajtát gyártottak.²¹³⁽²³⁷⁾ A harckocsik leküzdésére szolgáló páncélromboló fejbe 4,2 kg tömegű ekrazitot és troilit töltek. A kísérletek alapján a páncélzatra ráégett fejrész és a töltet 3000°C fölötti szúrólánggal átégette a kor legvastagabb páncélzatát is (300 mm). A másik, a „Zápor” fantázianevű változat, egy repeszromboló fej volt, mely az ellenséges gyalogság leküzdését célozta. A becsapódáskor szétrepülő 20 kg-nyi repesz (présgép hulladék és a rakétatest darabjai) óriási pusztítást vitt véghez mind élőerőben, mind épületben.²¹⁴⁽²³⁸⁾

A HTI egy egyszerű kivitelű és olcsó vetőszerkezetet tervezett a rakéták kilövéséhez, melynek alapját két 700 mm hosszú, 100 mm átmérőjű és 5 mm falvastagságú, egymástól 350-400 mm távolságra elhelyezett, párhuzamosított vetőcső képezte. A csövek egy keresztalpra szerelt forgótányéron nyugodtak. A forgótányér lehetővé tette, hogy a vetőt – az egész szerkezet elmozdítása nélkül – oldalirányban legalább 45-45°-os szögben mozgatni lehessen. A függőleges irányzást a géppuskához hasonló emelőbilincs segítségével oldották meg.²¹⁵⁽²³⁹⁾ A szerkezet bal oldalán foglalt helyet a kezelő, akinek a kilövéskor keletkező lángoktól egy 2 mm vastag terelőlemez védett.²¹⁶⁽²⁴⁰⁾ Az elsütő billentyűk

egy a versenykerékpárhoz hasonló „szarvkormányon” helyezkedtek el. A rakéták betöltését és a kibiztosítást három-négy fő végezte nagy óvatossággal, a csappantyús elsütési mód ugyanis töltéskor nem volt veszélytelen, a kibiztosítást követően viszont teljesen megbízható volt.

2. ábra: A 44M Buzogányvető nézeti rajzai (Szabó Zoltán munkája)

87A fegyver kipróbálására 1944 tavaszán előbb a várpalotai, majd pedig az esztergomtábori lőtérre került sor. A próbákról több fénykép is fennmaradt, melyek szerint a próbaindítások egy háromlábú állványról történtek.²¹⁷⁽²⁴¹⁾ Ezt később felváltották az 1941-es zsákmányból, több száz példányban rendelkezésre álló Szokolov-féle szovjet géppuska taligájával, mely jócskán megkönnyítette a fegyver emberi erővel történő mozgatását.²¹⁸⁽²⁴²⁾

A sorozatgyártás 1944 nyarán indult a csepeli Weiss Manfréd RT. (WM Rt.) acélcsőüzemében, Magasházi főmérnök irányításával. A konstrukció húzott acélcsövekből készült, elég sok forgácsolási munkával, de – az anyagihiány miatt – más anyag akkor már nem állt rendelkezésre.²¹⁹⁽²⁴³⁾

1944 őszéig elsősorban a szövetséges bombatámadások hátráltatták a kisipari módszereket alkalmazó sorozatgyártást,²²⁰⁽²⁴⁴⁾ szeptembertől viszont már a szárazföldi harcok is elérték hazánkat, s Budapest veszélyeztetettsége egyre inkább fokozódott. Október közepén Debrecen körzetében komoly összecsapásokra került sor, ezzel egy időben a végsőig való kitartást megcélzó Szálasi-kormány került hatalomra Budapesten.²²¹⁽²⁴⁵⁾ A Honvédelmi Minisztérium 1944. október elejétől – a kiugrási előkészületektől függetlenül – számos elvi intézkedést hozott a legjelentősebb budapesti gyárak Dunántúlra telepítésének előkészítésére. Gyakorlati lépésekre viszont már csak a nyilas hatalomátvételt követően került sor.²²²⁽²⁴⁶⁾ Az 1944 nyara óta német felügyelet alatt álló WM Rt.-nél is mérlegelték a hadiüzemi részlegek áttelepítésének lehetőségét.²²³⁽²⁴⁷⁾ Ennek során a rakétagyártás Dunántúlra telepítése is felmerült és mérnökcsoporthoz indult a lehetséges helyszínek felkutatására.

A soproni fémipari gyárai október 23-án kaptak táviratot a Lőszergyárak Országos Központja (Lőszer GyOK) és a Honvédelmi Minisztérium képviselőivel érkező küldöttségről.²²⁴⁽²⁴⁸⁾ Ezek az erősen szakosodott, legjobb esetben is csak középüzemnek nevezhető, erősen szakosodott gyárak nem voltak felkészülve nagy mennyiségű forgácsoló munkára. A mai Csengery utcában és az Ágvalvi úton működő Vasárugyár préselő, hőkezelő, gépi kovácsoló technológiákkal elsősorban vasalatokat, a Seltenhofer a mai Móricz Zsigmond utcai üzemében tűzoltószereket és csatorna kiegészítőket (csatornafedelekkel ⁸⁸ma is lépten-nyomon találkozhatunk a belvárosban), míg a Weiss Manfréd Acél- és Fémművek Rt. Soproni Telepe – vagyis a „tűgyár” – tűt gyártott. Nem csoda hát, hogy az 1944. október 24-én, a WM Rt. Műszaki irodája főmérnökének, Balogh főmérnöknek vezénylete mellett megérkező csoport nem sok sikerrel járt városunkban. A tűgyár vezetője közölte Baloghhgal: *„Mivel leginkább esztergályos munkáról van szó azt mondtam, hogy egy esztergapadunk van, ez a pad az üzemkarbantartáshoz, és szerszámkészítéshez állandóan foglalt. Helyem van 2 esztergapad és 1 vertikális marógép elhelyezésére, ha ezt megkapom, akkor mi is bekapcsolódhatunk a rakétalövedék gyártásába.”*²²⁵⁽²⁴⁹⁾ Mindez rávilágít a mérnökcsoporthoz komolytalan küldetésére. Lehetetlennek tartom, hogy a WM Rt. budapesti központjában ne tudták volna pontosan, milyen gépekkel és lehetőségekkel rendelkezik a soproni leányvállalatuk. Ezt erősíti a tűgyár budapesti cégvezetésének október 25-ei válasza is: *„Soproni gyárunknak rakéta-löveg gyártásához szükséges esztergapadokkal és vertikális géppel való inneni ellátása, illetve ezen gépeknek Budapestről való leszállítása mai viszonyok mellett teljesen lehetetlen.”*²²⁶⁽²⁵⁰⁾ Valószínűsíthető, hogy a Balogh féle csoport nem törekedett az értelmetlennek tűnő feladat megoldására, s így tehetek október 25-ei győri, illetve 27-ei veszprémi szemléjükön is.²²⁷⁽²⁵¹⁾

Hasonlóan furcsa küldetést teljesített az 1944. október 22-én Sopronba érkezett, Surányi építészmérnök vezette csapat, mely szintén bejelentkezett a tűgyár vezetésénél.

2006. LX. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / 62MŰHELY / 84Schuller Balázs: Egy „szegényes magyar csodafegyver” soproni vonatkozásai²⁰⁷ / Harci alkalmazás

Harci alkalmazás

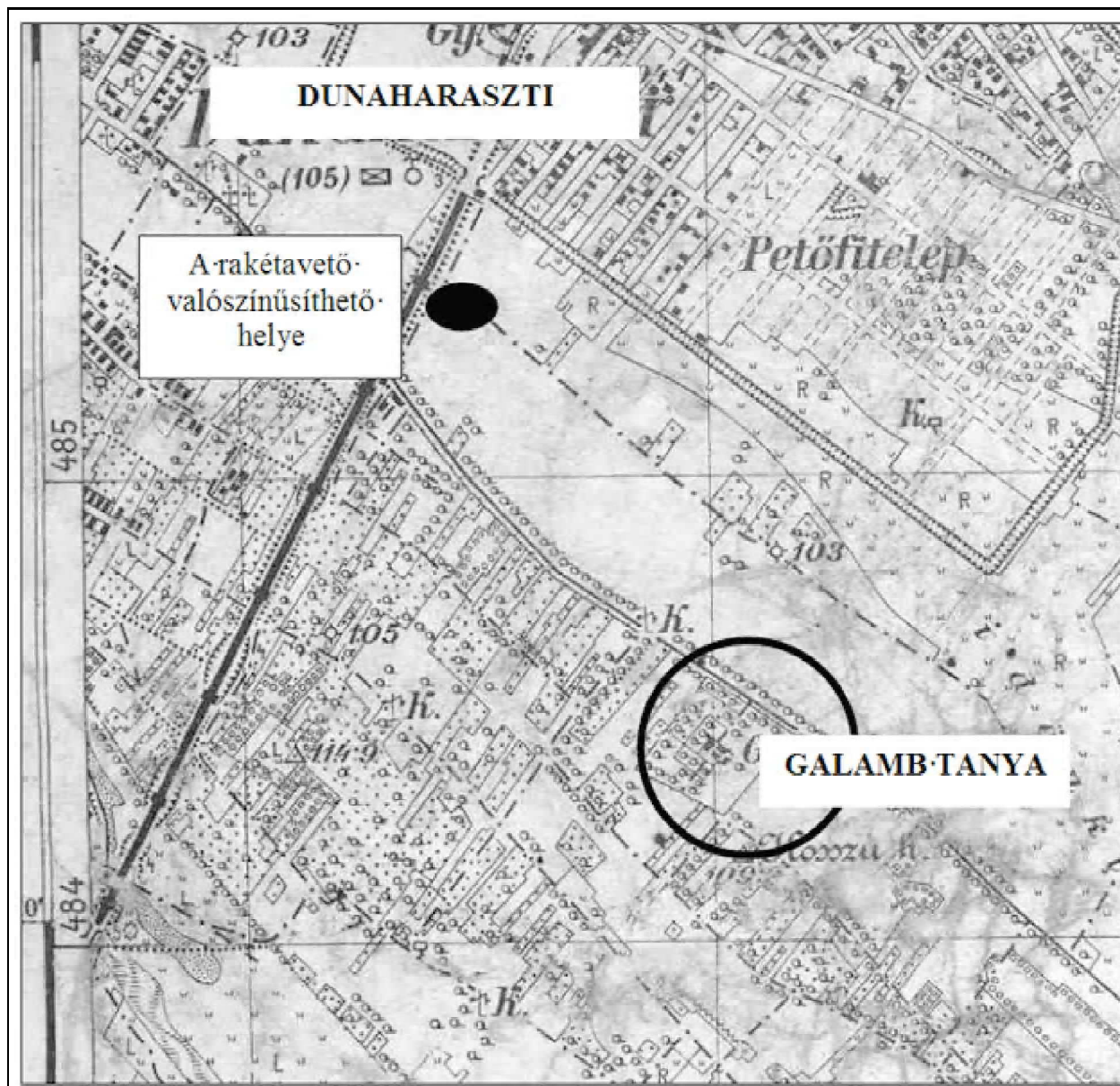
A gyártást 1944. december 20-án(!) állították le Csepelen. A leggyártott rakéták száma 600-700 lehetett. Ilyen nagy mennyiség mellett azt gondolhatnánk több harctéri beszámoló is említi a fegyvert, ennek ellenére csak két visszaemlékezésben tűnik fel. Az egyikben az 1944 novemberében, Budapest előterében bevetett Szent László hadosztály tisztje, számol be arról, hogy közelükben kipróbáltak egy új magyar fegyvert, a Szálasi röppentyűt.²²⁸⁽²⁵²⁾ A másik szerint Budapest ostroma során két Opel Blitz teherautóra szerelt buzogányvető védte a Soroksári út mellett lévő teherpályaudvart.²²⁹⁽²⁵³⁾

A Budapest körüli harcokban egy soproni illetőségű ejtőernyős-katona, Füzi Béla tizedes²³⁰⁽²⁵⁴⁾ is kapcsolatba került a röppentyűvel. Világháborús veteránokkal készített interjúim során jutottam el a szerény öregúrhoz, aki egész életében a vendéglátásban dolgozott, s háborús éveket leszámítva sohasem került kapcsolatba fegyverekkel.²³¹⁽²⁵⁵⁾

⁸⁹1944. Október 26-án a Budapest védelmére „kiépített”, Attila-vonalba vezényelték a kiugrási kísérlet óta Budapesten állomásozó Szent László hadosztály immáron felállításra került részeit. Az ejtőernyősök sikeresen tartották a Dunaharaszti-Soroksár védővonalat a főváros felé törő 2. Ukrán Front csapataival szemben. Ezen az arcvonalon történt a Szálasi röppentyű első(?) harci alkalmazása, melyre így emlékezett Füzi Béla:

„Soroksáron rendezkedett be a hadosztályparancsnokság. [...] Ebben az időszakban már gyakran előfordult, hogy bizonyos napszakokban semmi dolgom sem volt. Egyszerűen csak sétálgattam a

parancsnokság közelében, figyeltem a front felől érkező menekülteket. Akkor is ott lődörögtünk, amikor beállított egy német tiszt (rendes katona volt nem SS) és megparancsolta nekem és egy bajtársamnak, hogy menjünk vele a terepjáróján. Dunaharaszti mellé egy kukoricatáblához vittek minket. Ott állt már egy teherautó és néhány katona sürgölődött a kukoricásban. A kukorica még állt, így valamennyi fedezéket nyújtott. Bekísértek minket egy kör alakban megtisztított kis tisztásra, ennek közepén állt a rakétavető. Egyszerű kis szerkezet volt. Olyan kerekei voltak, mint a vasekének. A németek állítottak be mindent, egyszerre két rakétát lehetett betölteni. A német katona mutatta, mennyire egyszerű az irányzás, a vízszintestől 3 ujjnyi felfelé 3 km-es lőtávot jelentett [sic!]. Az indítás egy bovdenes karral történt, mint a fék a biciklin. Az indító rész oldalán ásattak velünk egy 0,5-1 méter mély, gödröt. Ebbe kellett bekuporodnunk. De előbb még elmagyarázta a német tiszt mi a feladat. A célpontot, amire a rakétát kilőjük, Galambtanyának hívták, ott voltak az oroszok. Délután három órakor kellett kilőni mindkét rakétát, ez jelezte a magyar ellentámadás kezdetét. Ezen kívül semmilyen parancsot nem adott, nyolc-tíz rakétát otthagytak még körülöttünk az állásban, de hogy minek azt nem tudtuk. Mi nem tudtuk volna betölteni őket, sőt később amikor az oroszok lőttek ránk, akár a vesztünket is okozhatták volna. A németek elmentek, mi pedig vártunk. A megbeszélte időpontban kilőttük az egyik rakétát. Alig csapódhatott be, az oroszok azonnal lőni kezdték a környékünket. Annyira laposan és gyorsan szállt a rakéta, hogy nem tudták megállapítani hol vagyunk. Mindenesetre mi rettenetesen féltünk, összehúztuk magunkat a gödörben amennyire csak lehetett. Rettegtünk tőle, hogy a mellettünk heverő rakéták felrobbannak. Kb. fél ötig lőttek, akkor elcsendesedett, úgy döntöttünk kilőjük a maradék rakétát is. Az oroszok erre megint ágyúval válaszoltak, de most már nem lőttek olyan sokáig. Besötétedett, nem tudtuk mitévők legyünk, a németek más parancsot nem adtak, mi meg alaposan be voltunk rezelve, így aztán otthagytunk mindent és eljöttünk. [...]

903. ábra: A helyszín könnyedén beazonosítható az 1:25 000-es léptékű katonai térképen.
(A négyzetháló 1x1 km-es)

Nyilván felmerülhet, mennyire hiteles a forrás? Füzi Béla a háború utolsó napjáig alakulatával maradt. A polgári életbe visszatérve nem került kapcsolatba a régi bajtársakkal, nem szerezhetett információkat a „csodafegyverről”, amit nagy pontossággal leírt nekem. Véleményem szerint a forrás hiteles, bár bizonyos részletek gyermeketnek tűnhetnek, ezeket biztosan az eltelt 60 év tette olyanná. [232\(256\)](#)

2006. LX. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / 91SOPRONI ARCOK